

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра правового забезпечення підприємницької діяльності та
фінансової безпеки
Інститут № 5**

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ**

навчальної дисципліни «Економічна безпека держави»
вибіркових компонент
освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти

072 Фінанси, банківська справа та страхування

Харків 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки інституту №5 протокол від 12.08.2024 № 10

Розробники:

1. доцент, доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності, к.ю.н., доцент Ананьєва Євгенія Андріївна
і та фінансової безпеки, к.ю.н., доцент Коробцова Дар'я Вікторівна;

Рецензенти:

1. професор кафедри трудового та господарського права ХНУВС, д.ю.н., старший науковий співробітник Є.Ю. Подорожній
2. доцент кафедри банківської справи і фінансових послуг ХНЕУ ім. Семе́на Кузнеця, к.е.н., доцент О.М. Рац

**1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(денна форма навчання)**

Номер розділу	Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
		Всього	з них:					
			лекції	Семінарські	Практичні	Лабораторні	Самостійна	
Семестр № <u>1</u>								
Цивільний захист та безпека життєдіяльності								
	ТЕМА № 1: Основні поняття і складові системи економічної безпеки держави.	14	2		2		10	
	ТЕМА № 2: Безпека економіки держави.	36	8		8		20	
	ТЕМА № 3: Безпека людського розвитку. Ін- новаційна безпека. Енергетична безпека.	34	6		8		20	
	ТЕМА № 4: Економічна безпека підприємства	36	8		48		20	
								Залік
Всього за рік:		120	24	-	26	-	70	

**1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(заочна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни					Вид контролю	
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські	Практичні	Лабораторні	Самостійна	
Семестр № <u>1</u>							
Цивільний захист та безпека життєдіяльності							
ТЕМА № 1: Основні поняття і складові системи економічної безпеки держави.	12	1		1		10	
ТЕМА № 2: Безпека економіки держави.	40	2		2		36	
ТЕМА № 3: Безпека людського розвитку. Інноваційна безпека. Енергетична безпека.	28	1		1		26	
ТЕМА № 4: Економічна безпека підприємства	40	2		2		36	
	120	6					Залік
Всього за рік:	120	24	-	6	-	108	

2. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема № 1. Основні поняття і складові системи економічної безпеки держави
Семінарське заняття. Основні поняття і складові системи економічної безпеки держави

Навчальна мета заняття: визначити сутність і поняття економічної безпеки держави.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години;

заочна форма навчання – 1 година.

Навчальні питання:

1. Поняття, зміст і структура національної безпеки.^[1]
2. Поняття економічної безпеки держави.^[1]
3. Методи оцінки, індикатори економічної безпеки держави.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

При вивченні першого питання особливу увагу звернути на зміст національної безпеки України і її структуру.

В другому питанні виділити: поняття економічної безпеки держави, її об'єкти і суб'єкти, рівні і принципи забезпечення.

В третьому питанні розглянути методи оцінки економічної безпеки держави: метод експертної оцінки, метод аналізу і оброблення сценаріїв, метод розпізнавання образів. Зміст і використання системи індикаторів.

Додаткові питання

1. Методи статистичного аналізу в оцінці рівня економічної безпеки держави.
2. Міжнародні стандарти економічної безпеки держави.

Теми для рефератів:

1. Характеристика загроз і небезпек економічної безпеки держави.
2. Національні інтереси держави.

Література:

1. Актуальні проблеми забезпечення економічної безпеки в Україні: колективна монографія / за ред. Я.Я. Пушака та Я.С. Піцура – Львів: Ліга-Прес, 2017. – 368 с.
<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/495/1/Монографія%20-%20Актуальні%20проблеми%20забезпечення%20економічної%20безпеки%20в%20Україні.pdf>
2. Мельник С. І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: «Растр-7», 2020. – 384 с.

https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3284/1/Mel%27nyk_monografia.pdf

3. **Економічна безпека підприємництва в Україні : монографія / Г. В. Ситник, Г. В. Блакита, Н. М. Гуляєва та ін. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. – 284 с.**
<https://knute.edu.ua/file/MjkwMjQ=/5a209ea36441d3c8a61de7c747ac385b.pdf>

Тема № 2. Безпека економіки держави

Семінарське заняття. Безпека економіки держави

Навчальна мета заняття: засвоїти зміст, порядок проведення класифікації економічної діяльності і аналізу її складових.

Кількість годин :

денна форма навчання – 8 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Складові частини економічної діяльності
2. Характеристика і значення формальної економічної діяльності для економічної безпеки держави
3. Характеристика, складові частини і загрози неформальної економічної діяльності

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

При вивченні першого питання звернути увагу на сучасні погляди аналітиків на класифікацію економічної діяльності.

В другому питанні окремо визначити суб'єктів формальної економічної діяльності та її значення для держави.

У третьому питанні виділити складові частини неформальної економічної діяльності, їх кількісне співвідношення і небезпеки кожної для держави.

Додаткові питання

1. Характеристика і загрози тіньової економіки
2. Характеристика і загрози кримінальної економіки

Теми для рефератів:

1. Характеристика і загрози економіки власних потреб
2. Характеристика і загрози тіньової економіки
3. Характеристика і загрози кримінальної економіки

Література:

1. Актуальні проблеми забезпечення економічної безпеки в Україні: колективна монографія / за ред. Я.Я. Пушака та Я.С. Піцура – Львів: Ліга-Прес, 2017. – 368 с.

<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/495/1/Монографія%20-%20Актуальні%20проблеми%20забезпечення%20економічної%20безпеки%20в%20Україні.pdf>

2. Мельник С. І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, мето- дологія, практика: монографія. Львів: «Растр-7», 2020.— 384 с.
https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3284/1/Mel%27nyk_monografia.pdf
3. **Економічна** безпека підприємництва в Україні : монографія / Г. В. Ситник, Г. В. Блакита, Н. М. Гуляєва та ін. — Київ : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2020. — 284 с.
<https://knute.edu.ua/file/MjkwMjQ=/5a209ea36441d3c8a61de7c747ac385b.pdf>

Тема № 3. Безпека людського розвитку. Інноваційна безпека. Енергетична безпека.

Семінарське заняття: Безпека людського розвитку. Інноваційна безпека. Енергетична безпека.

Навчальна мета заняття: встановити зміст і умови зміцнення безпеки людського розвитку, інноваційної безпеки, енергетичної безпеки.

Кількість годин:

денна форма навчання — 8 години;

заочна форма навчання — 1 година.

Навчальні питання:

1. Зміст і індикатори безпеки людського розвитку держави.
2. Зміст і індикатори інноваційної безпеки держави.^[1]_{SEP}
3. Зміст і індикатори енергетичної безпеки держави.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

При розгляді першого питання звернути увагу студентів на те, що індикатори безпеки людського розвитку є одними з найбільш важливих при визначенні рівня економічної безпеки держави. При перевищенні граничних значень безпеки людського розвитку в державі може формуватись стан революційної ситуації.

У другому питанні слід детальніше проаналізувати місце України серед держав світу за рівнем інноваційної безпеки, встановити засоби зміцнення інноваційної безпеки держави.

В третьому питанні особливу увагу студентів слід звернути на те, що рівень енергетичної безпеки держави значною мірою залежить від кількості незалежних джерел (не менш трьох) по кожному енергетичному ресурсу.

Додаткові питання

- Міжнародні стандарти безпеки людського розвитку держави.
2. Міжнародні стандарти інноваційної безпеки держави.

Теми для рефератів:

1. Міжнародні стандарти безпеки людського розвитку держави.
2. Міжнародні стандарти інноваційної безпеки держави.
3. Міжнародні стандарти енергетичної безпеки держави.

Література:

1. Актуальні проблеми забезпечення економічної безпеки в Україні: колективна монографія / за ред. Я.Я. Пушака та Я.С. Піцура – Львів: Ліга-Прес, 2017. – 368 с.
<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/495/1/Монографія%20-%20Актуальні%20проблеми%20забезпечення%20економічної%20безпеки%20в%20Україні.pdf>
2. Мельник С. І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, мето- дологія, практика: монографія. Львів: «Растр-7», 2020.— 384 с.
https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3284/1/Mel%27nyk_монографія.pdf
3. **Економічна** безпека підприємництва в Україні : монографія / Г. В.Ситник, Г. В. Блакита, Н. М. Гуляєва та ін. – Київ : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2020. – 284 с.
<https://knute.edu.ua/file/MjkwMjQ=/5a209ea36441d3c8a61de7c747ac385b.pdf>

Тема № 4. Економічна безпека підприємства**Семінарське заняття: Економічна безпека підприємства**

Навчальна мета заняття: вивчення методів аналізу економічної безпеки підприємства.

Кількість годин:

денна форма навчання – 8 годин;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Зміст і значення економічної безпеки підприємства для зміцнення економічної безпеки держави.
2. Аналіз активів, як економічної основи виживання (самозбереження) підприємства.
3. Аналіз фінансових результатів, як економічної основи розвитку підприємства.
4. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства за аналізом його фінансової стійкості.
5. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства за аналізом його фінансової ліквідності.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В першому питанні увагу студентів звернути на те, що змістом економічної

безпеки підприємства є його спроможність до виживання і розвитку.

При розгляді другого питання акцентувати увагу студентів на необхідності збереження і розвитку активів, як економічної основи виживання підприємства.

У третьому питанні необхідно підкреслити, від яких факторів залежить величина фінансових результатів підприємства, як економічної основи його розвитку.

В четвертому і п'ятому питаннях детально пояснити студентам наукову основу зв'язку рівнів фінансової стійкості і ліквідності з рівнями його економічної безпеки.

Додаткові питання:

1. Економічна основа розвитку підприємства.
2. Індикатори економічної безпеки підприємства.

Теми для рефератів:

1. Економічна основа виживання (самозбереження) підприємства.
2. Економічна основа розвитку підприємства.
3. Індикатори економічної безпеки підприємства.

Література:

1. Актуальні проблеми забезпечення економічної безпеки в Україні: колективна монографія / за ред. Я.Я. Пушака та Я.С. Піцура – Львів: Ліга-Прес, 2017. – 368 с.
<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/495/1/Монографія%20-%20Актуальні%20проблеми%20забезпечення%20економічної%20безпеки%20в%20Україні.pdf>
2. Мельник С. І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, мето- дологія, практика: монографія. Львів: «Растр-7», 2020.– 384 с.
https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3284/1/Mel%27nyk_монографія.pdf
3. **Економічна** безпека підприємництва в Україні : монографія / Г. В.Ситник, Г. В. Блакита, Н. М. Гуляєва та ін. – Київ : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2020. – 284 с.
<https://knute.edu.ua/file/MjkwMjQ=/5a209ea36441d3c8a61de7c747ac385b.pdf>

1. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в інтернеті

Основна

4. Актуальні проблеми забезпечення економічної безпеки в Україні: колективна монографія / за ред. Я.Я. Пушака та Я.С. Піцура – Львів: Ліга-Прес, 2017. – 368 с.
<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/495/1/Монографія%20-%20Актуальні%20проблеми%20забезпечення%20економічної%20безпеки%20в%20Україні.pdf>
5. Мельник С. І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, мето- дологія, практика: монографія. Львів: «Растр-7», 2020.– 384 с.
https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3284/1/Mel%27nyk_монографія.pdf
6. Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки : колективна монографія : у 2 т. Дніпропетровськ : ФОРМ Дробязко С.І., 2014. Т. 2. 349 с. https://economics.net.ua/files/scientific-base/monogr/bashinska_6.pdf
7. Економічна безпека підприємств : підручник / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін. К. : Алерта, 2011. 704 с.
<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/673/1/економічна%20безпека%20підприємств%20підручник.pdf>
8. Організація та управління системою економічної безпеки підприємства: навчально-методичний посібник / З. Б. Живко, О.В. Черевко, Н.В. Зачосова, М. О. Живко, О.Б. Баворовська, В.О. Занора; за ред. З.Б. Живко. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 120 с.
https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3465/1/НМП_Організація%20та%20управління%20системою%20економічної%20безпеки%20підприємства.pdf
9. Корпоративне управління в системі економічної безпеки : навч. посібник / З. Б. Живко, О. Р. Сватюк, М. І. Копитко ; за заг. ред. З. Б. Живко. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 456 с.
<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/671/1/корпоративне%20управління%20в%20системі%20екон%20безп.pdf>
10. Отенко І. П., Іващенко Г. А., Воронков Д. К. Економічна безпека підприємства : навч. посібн. Х. : ХНЕУ, 2012. 251 с.
https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/4856/1/20160527IAZ_P203-205.pdf
11. Економічна безпека: навч. посіб. / О.Є.Користін, О.І.Барановський, Л.В.Герасименко та ін.; за ред. О.М.Джужі. - К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2018. - 368 с. <https://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Lektsiya-2-Zagrozi-ekonomichnij-bezpetsi.pdf>
12. Франчук В.І. Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності: підручник / В.І. Франчук. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – 236 с.
<https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/475>
13. Економічна безпека України: монографія В.Г.Федоренко, І.М.Грищенко,

О.Ф.Новікова, О.В.Ольшанська та ін.; за ред. В.Г.Федоренка. – К.: ТОВ «ДКС центр», 2017. – 462 с.
https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/9337/2/Ekonomichna_bezpeka_Ukrainy_mono_Titul_Zmist_Vstup.pdf

Додаткова

1. Економічна безпека підприємства: підручник / за ред. А. М. Дідик. Львів: ТзОВ «Видавнича група «Бухгалтер України», 2019. 624 с.
http://elar.naia.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/17593/1/Економічна%20безпека%20підприємства_підручник.pdf
2. **Економічна** безпека підприємництва в Україні : монографія / Г. В. Ситник, Г. В. Блакита, Н. М. Гуляєва та ін. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. – 284 с.
<https://knute.edu.ua/file/MjkwMjQ=/5a209ea36441d3c8a61de7c747ac385b.pdf>
3. **Фінансово-економічна** безпека: теоретико-правові аспекти : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін.]. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. – 195 с.
<http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2885/1/ФЕБ%20ПОСІБНИК.pdf>
4. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. / О. С. Марченко ; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого,
5. Каф. екон. теорії. – Харків : Право, 2022. – 246 с.
<http://ftplec.nlu.edu.ua/Навчально-методичні%20матеріали/Кафедра%20економічної%20теорії/051.%20Економіка.%20Бакалаври/Економічна%20безпека%20підприємства.pdf>
6. **Ярмак О. В. Економічна безпека підприємства:** навчально-методичний посібник для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» спеціалізації «Бізнес- економіка». Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 92 с.
<http://ftplec.nlu.edu.ua/Навчально-методичні%20матеріали/Кафедра%20економічної%20теорії/051.%20Економіка.%20Бакалаври/Економічна%20безпека%20підприємства/051-б.%20%20Економічна%20безпека%20підприємства.%20НМП..pdf>

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <https://mon.gov.ua/ua> – Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.
2. <http://rada.gov.ua/> – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
3. <https://www.kmu.gov.ua/ua> – Офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України
4. <http://www.nau.ua> – Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».